

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Андріїв Ольги Богданівни

*«Функціонування плюсквамперфекта у німецькій
і давноминулого часу в українській мовах»,*

подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
за спеціальністю 10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство

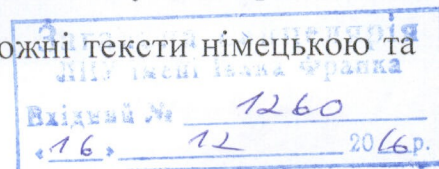
Однією з найпомітніших ознак сучасного мовознавства можна вважати бурхливий розвиток гносеологічних досліджень. У межах останніх органічно поєднується вивчення власне мовних процесів і різноманітних духовних, психологічних, соціальних та інших виявів людини, яка постійно “живе в мові”.

Сучасні тенденції розвитку, зокрема української лінгвістики, зумовлені значним інтересом до відродження самотутніх граматичних рис мови. До таких відносимо плюсквамперфектні форми. Висвітлення цієї проблематики асоціюють передусім із працями В.М.Барчука, С.П.Бевзенка, О.І.Бондаря, Г.Вайнріха, О.І.Крижанівської, Ю.В.Мельника, В.М.Русанівського, О.С.Шинкарука, І.О.Шошитайшвілі, А.Штойбе. Цікаво, що в сучасній українській мові давноминулий час утверджується навіть у публіцистичному та науковому стилях.

Дослідження щодо функціонування плюсквамперфекта проводиться здебільшого в комунікативному і лінгвокультурологічному аспектах, проте його компаративний аналіз у німецькій та українській мовах на сучасному етапі потребує більшої уваги. Про це свідчить невелика кількість праць, присвячених розглядові німецько-українських мовних паралелей (передусім А.Г.Совгира); дослідженню зіставного аспекту граматики порівнюваних мов (Н.С.Лалаян), вивченню основ контрастивної лексикології (В.Н.Манакин).

Оскільки зіставні студії з проблематики плюсквамперфекта досконало не вивчені сучасним українським мовознавством, незаперечною є **актуальність** дисертації О.Андріїв, з огляду на новизну та недослідженість проблеми.

Дисертацію виконано на різноманітному фактичному матеріалі, що забезпечує вірогідність авторських висновків: це художні тексти німецькою та

українською мовами ХХ – ХХІ ст. Хоча, правда, не зовсім прозорим залишився аспект відбору матеріалу для дослідження, позаяк для ілюстрації своїх спостережень Ольга Богданівна використовує як сучасну прозу, так і твори минулого століття, не диференціюючи їх. Знаходимо у праці О.Андріїв і мовний матеріал із соціальних мереж, і навіть пісні рок-гурту. У роботі лінгвістичного спрямування бажано чітко окреслювати часові межі написання текстів, оскільки вони можуть нести різну когнітивну інформацію та мати неоднакову семантичну наповненість, якій присвячено значну частину рецензованої дисертації.

Ще одне застереження у праці виникає щодо подекуди нерівномірного розподілу ілюстраційного матеріалу. Краща його збалансованість, мабуть, додала б їй іще більшої ваги.

Мету дисертації досягнуто. Низку **завдань**, що зумовлюють наукову новизну рецензованої праці та мотивовані загальною метою дослідження авторки, розв'язано повністю. Умотивованим є також комплекс **методів** аналізу, застосованих для досягнення визначеної мети. Одним із найбільших здобутків роботи є застосування елементів кількісного аналізу.

Подане до захисту дослідження має всі необхідні атрибути кандидатської дисертації. Воно композиційно струнке: складається з трьох розділів, кожен наступний розділ чи параграф є логічним продовженням попереднього. Висновки сконденсовані після кожного параграфа і розділу дисертації. Список використаних джерел, який містить здебільшого цитовану літературу, оформлено відповідно до чинних вимог. Усе це позитивно впливає на загальну високу оцінку праці.

Перший розділ присвячено побудові теоретико-методологічних засад дослідження, окресленню операційних одиниць й основних понять дисертації (плюсквамперфект, давноминулий час, відносне значення, віддалене минуле). О.Андріїв не лише скрупульозно аналізує різноманітні трактування базових термінів, висловлені у працях українських та зарубіжних дослідників, але й коментує їх, висловлюючи міркування щодо доцільності їхнього розмежування

в мовознавчих студіях загалом і рецензованій дисертації зокрема. Схвалення заслуговує спроба авторки диференціювати плюсквамперфект та давноминулий час, беручи до уваги їхні різні інваріантні значення й важливість національної самоідентифікації німецької та української мов (с. 14 – 15).

У цьому ж розділі дисертації особливу увагу приділено характеристиці критеріїв, притаманних аналітичним формам німецького дієслова, згідно з думкою В.О.Жеребкова, та спробі їхнього порівняння із давноминулим часом (с. 19). Новаторським є намагання О. Андріїв простежити як неподільність досліджуваних часових градем, так і неможливість виведення значення із суми значень їх компонентів (с. 20). Такий аналіз доповнює загальну високу оцінку рецензованої праці.

Загалом у дисертації повно та збалансовано висвітлено здобутки вітчизняних і зарубіжних дослідників у царині контрастивного зіставлення плюсквамперфекта. Ольга Богданівна чітко окреслює взаємодію категорій часу й виду, справедливо вважаючи, що час і вид – це дві граматичні категорії, які кваліфікують дію з різних боків (с. 28). На увагу заслуговує і виокремлена авторкою метафоризація термінів “плюсквамперфект” та “давноминулий час” у прозі ХХ – ХХІ ст., що, на думку дисертантки, має на меті продемонструвати ностальгію за тим, що було раніше і чого вже не повернути (с. 40).

Оригінальною є подана в дисертації графічна репрезентація системи часів німецької та української мов.

Проте вважаємо, що висновки до першого розділу є досить лаконічними. Беручи до уваги обсяг викладеного у ньому матеріалу, логічний підсумок спостережень можна було б розширити.

У другому розділі проведено аналіз семантико-стилістичних функцій плюсквамперфекта у німецькій та давноминулого часу в українській мовах. Цікавими є спостереження авторки щодо таксисної функції, зокрема вдало репрезентовано специфіку нестрогої різночасовості у зіставляваних мовах, експліковано сильну та слабку різночасовість в українській мові, доведено

значення повної і часткової одночасовості на матеріалі текстів українською та німецькою мовами (с. 66 – 68).

На беззаперечне схвалення в межах другого розділу заслуговує намагання дисертантки простежити суттєві відмінності функції незавершеної минулої ситуації у порівнюваних мовах. Дослідниця справедливо вважає спогад, сповідь, сон, відсилання до певних історичних подій, відомих особистостей основними різновидами вживання плюсквамперфекта/давноминулого часу в ретроспективній функції. Ольга Богданівна влучно наводить приклади вживання плюсквамперфектних форм у різних частинах тексту, демонструючи, як він може змінюватись під впливом композиційно-стилістичної функції. Особливістю дигресивної функції плюсквамперфекта О.Андріїв вважає належність конкретної ситуації іншому часовому плану, відокремленому від плану поточної розповіді (с. 107). Безумовно, наукову вартість має проведене в цьому ж розділі дослідження евіденціальної та експерієнціальної функцій плюсквамперфектних форм.

У третьому розділі увагу зосереджено на місці плюсквамперфекта/давноминулого часу в контексті модальної семантики. Дисертантка вказує на контрфактичне вживання плюсквамперфектних форм, досліджує модальність можливості, необхідності, наміру, переконливо ілюструє модальність бажальності та семантику ввічливості. Цікавою є частина дослідження, присвячена розрізненню понять “ірреальність” та “контрфактичність”. Аналіз є комплексним, оскільки враховано думки різних науковців, зокрема О.С.Ахманової, А.Ю. Урманчєєвої, Ю.Н.Панової (с. 121). Проте не чітко окреслено позицію самої О.Андріїв. Хотілося б почути від авторки, чому вона надала перевагу терміну “контрфактичність” у своїй праці.

Загалом здатність до різнобічного дослідження мовного матеріалу дисертантка демонструє ще й за допомогою наведених численних прикладів контрфактичних складнопідрядних речень з підрядними наслідку, контрфактичних складнопідрядних порівняльних речень, контрфактичних відносних підрядних речень та контрфактичних питань. Ольга Богданівна

аргументує й існування контрфактичних конструкцій у неминулому відношенні, наводячи приклади так званого проспективно-ретроспективного бачення подій, указуючи на непоширеність такого явища в українській мові. Надзвичайно цікавим видається спостереження авторки про застосування плюсквамперфектних форм щодо вираження ввічливості. Дисертантка справедливо вважає, що завдяки зниженню категоричності висловлювання, ризик негативної відповіді зменшується (с. 151).

У висновках підсумовано власні результати і підсумки аналізу.

Стосовно подальшого наукового опрацювання плюсквамперфектних форм, то перспективним видається їх вивчення у розмовному стилі мовлення.

Отже, дисертація О.Андріїв – самостійне, кваліфіковане, сумлінно виконане, перспективне щодо подальшої розбудови наукове дослідження, яке за своїм змістом і формою повністю відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567. Автореферат дисертації, одноосібні публікації авторки (9 позицій) та доробок у колективній монографії повно відображають основні положення, зміст і структуру дослідження. Дисертація апробована на багатьох наукових конференціях. Немає сумніву, що за цю працю **Ольга Богданівна Андріїв** заслуговує присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство.

Офіційний опонент –

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри міжнародного менеджменту

та маркетингу Навчально-наукового інституту

міжнародних економічних відносин імені Б.Д.Гавриличина

Тернопільського національного економічного університету

Завіряю:

Зав. загальним відділом

Г.В.Таранова

Г.С.Галаса